

JOONAS
KONSTIG
SOTAAN
SYYLLINEN

WSOY

JOONAS
KONSTIG
SOTAAN
SYLLINEN

ROMAANI

Werner Söderström Osakeyhtiö

Helsinki

© Joonas Konstig ja WSOY 2022

ISBN 978-951-0-48041-0

Werner Söderström Osakeyhtiö

Painettu EU:ssa

Prologi

Mannerheim heräsi hiestä märkänä omaan huutoonsa. Oli yö ja ilma hotellihuoneessa kostea, koska Atlantin sateet jatkuivat kolmatta vuorokautta. Oli satanut koko ajan, ja ensimmäiset yöt Mannerheim oli ollut niin voipunut matkasta, että nukkui aamuun asti heräämättä painajaiseen. Nyt se oli palannut. Painajaisiaan ei voinut paeta vaikka matkaisi Euroopan ääriin.

Hän siirsi kosteat lakanat syrjään ja nousi ylös vuoteesta. Lattiakaakelit tuntuivat vaarallisen liukkailta jalkojen alla. Ikkunaverhojen takana Atlantin aallot velloivat rantatörmään hotellin alapuolella, kasvoivat sateesta paksummiksi, takoivat väsymättä päätänsä rannan kiviseinään. Mannerheim kuunteli vatsansa kurinaa. Pitäisi syödä tukevampi illallinen, se auttaisi saamaan unta, mutta tohtorin määräämä suolaton dieetti ei houkutellettu syömään.

»Suomalaiset pommittivat Leningradia», Stalin väitti hänelle yhä uudestaan, koko yön, Stalin jatkoi tätä Portugalissa asti, siristi gruusialaisia ketunsilmiiään ja laskee piipun hetkeksi suustaan. Uni oli liian elävä, liian realistinen uneksi, unien tulla olla mielikuvituksen surrealistista lentoa, ei ikuisia väittelyitä oikeiden ihmisten kanssa Kremlin tutuissa huoneissa. Stalinin

pitäisi unissa olla sininen aasialainen henkiolento, kolme metriä korkea ja jalaton, mutta hän seiso i Mannerheimia päätä lyhyempänä ja rokonarpisena vanhana gruusialaismiehenä generalissimuksen polttavan valkoisessa univormussaan Kremlin neuvottelupöydän vastapuolella. Suomalaiset pommittivat Leningradia, Stalin väitti: Zdanov näytti minulle kranaatteja, jotka ammu itte kaupunkiin.

Valvontakomission ei ole vaikea saada käsiinsä suomalaisia kranaatteja, Mannerheim vastasi. Stalin laittoi piipun huulilleen ja katosi savupilven taakse, mutta ei niin kuin unessa pitäisi unien surrealismin mukaisesti, Stalin ei kadonnut sinisenä savuna, vaan hänen rokonarpiset kasvonsa palasivat taas, keltävät silmämunat tuijottivat häntä. Uskon että puhutte totta, Stalin sanoi yllättävän sovinnollisesti. Mutta sitten hän jatkoi: Siinä tapauksessa Zdanov on valehdellut minulle.

Mannerheim keskittyi katselemaan Atlantin yönsinisiä aaltoja. Mutta painajainen oli liian elävänä hänen mielessään, liian realistisena unohtumaan, liian kiinni arkisessa todellisuudessa vaikka luminen Moskova oli tuhansien kilometrien päässä Euroopan vastakkaisella laidalla täältä Algarven uneliaasta kalastajakylästä.

Miksi Suomi hyökkäsi Karjalaan, Stalin jatkoi unessa hänen painostamistaan: Gustaf Karlovitsh, miksi aloitit sodan? Suomi ei hyökännyt ensin, Mannerheim vastasi. Ja hän jatkoi uhmakaasti, vaikka sen sanominen oli tarpeetonta, sillä jos Suomi ei hyökännyt ensin, Neuvostoliitto hyökkäsi, mutta hän sanoi sen silti: Neuvostoliitto hyökkäsi ensin.

Ja näillä taikasanoilla Stalin katosi.

Ja nyt Mannerheim ei enää ollut Kremlissä. Hän oli betonikellarissa eikä pystynyt liikkumaan. Hänet oli sidottu metallituoliin, joka oli pultattu lattiaan. Hänen edessään seiso i siilitukkaisia venäläisiä kuluneissa univormuissa ja heillä oli

pihdit kädessä. Ja kun ne tulivat pihtien kanssa, hän ei herännyt vieläkään. Heidän taakseen ilmestyi sisäministeri Yrjö Leinon tummat kasvot, häntä ympäröivät siviilipukuiset valtiollisen poliisin etsivät lierihatuissaan. Ja nyt Mannerheimin kädet oli naulattu ranteista kiinni puupöytään. Ja kukin mies työnsi terävän puutikun syvälle jokaisen hänen kyntensä alle niin että kynnet muuttuivat valkoisiksi ja kupruilivat irti sormesta, mutta Mannerheim ei herännyt siihenkään. Hän heräsi vasta kun puutikut sytytettiin tuleen.

Hän heräsi hikisenä kosteiden hotellilakanoiden alta, ja Portugalin sade pieksi hotellin kattoa ja tihkui sisään ikkunoista, ja Moskova oli kaukana mutta Moskova oli kaikkialla.

Mannerheim seisoi ikkunan ääressä, kun adjutantti Grönvall juoksi hänen huoneeseensa.

»Herra presidentti... Te huusitte.»

Grönvallin kädessä oli pistooli. Hän oli yöasussa. Hän seisoi siinä hetken selvästi unenpöpperöisenä ja ymmärsi yllättäneensä esimiehensä kesken pahoja unia.

»Olen pahoillani, herra presidentti», hän jatkoi ja vetäytyi takaisin.

Pahoillaan, Mannerheim mietti jäätyään yksin huoneeseen: siitäkö että paukkaa hänen huoneeseensa ase kädessä, vai pahoillaan siitä, mitä näki. Pahoillaan, ettei hän ole enää se Suomen marsalkka, jona hänet halutaan tuntea. Hän on vanha mies hikisessä pyjamassa. Herää painajaisiin keskellä yötä. Pelkää liukastuvansa lattiakaakeleihin.

Hän kaatoi itselleen lasillisen konjakkia yömyssyksi ja avasi yöpöydän lipaston. Siellä oli hänen pääministeri Salazarilta saamansa puinen sikarirasia ja tulitikkuaski. Näiden vieressä oli pieni lasinen ampulli syanidia, jota hän kantoi aina mukanaan kaiken varalta. Hän istahti ikkunan äärelle, sytytti sikarin ja katseli aaltoja.

Atlantti, Euroopan laita. Kun hän oli ilmoittanut lähtevänsä etelään hoitamaan terveyttään, venäläiset koettelivat häntä. Kielsivät lähtemästä, sitten saman yön aikana ilmoittivat, että se käy sittenkin. He olivat soittaneet Moskovasta ohjeita. Stalin oli ehdottanut, että herra marsalkka harkitsisi lomakohteekseen Krimiä. Hän oli lomalla siellä juuri itsekkin.

Lehdistö kehtasi kutsua tätä pakomatkoksi.

»Herra eversti!» Mannerheim huusi.

Adjutantti palasi, nyt aamutakin kietaisseena.

»Onko viestejä?» Mannerheim kysyi.

»Viestejä, herra presidentti? Ei, ei uusia viestejä.»

»Odotan viestejä Suomesta. Eivät ole vastanneet... Prosessista...»

»Kyllä herra presidentti. Tarkistan heti aamulla.»

»Onko meidät katkaistu?»

»Katkaistu, herra presidentti?»

»Mitä kello on Helsingissä?»

»Helsingissä... Helsingissä kello tulee seitsemän, herra presidentti.»

Se alkaa.

O S A

1

Sotaan syylliset

1

Onni on viidenkymmenen kilon lentopommi omassa kelmassa. Pojat vetivät pommia punaisessa puukelmassa pitkin Aleksanterinkatua reunustavaa lumipenkkää, eivätkä ohikulkijat arvanneet mitään. Pommin yllä oli Vipun takki, raskaan lastin vetämisestä liian kuumaksi käynyt. Vippe pysähtyi ja nosti karvalakkiaan. Hiki valui märeistä hiuksista poskille ja hyytyi nopeasti jäiseksi Helsingin marraskuisessa merituulella. Viime yö oli oikea hetki tehdä isku. Satoi hiljakseltaan uutta lunta edellisen päälle ja koulu oli peruttu sen murhan takia.

Heillä oli vain kestänyt liian kauan. He olivat kantaneet pommia metri metriltä raunioituneesta katajanokkalaisesta kellarista ulos pitäen joka kolmannella askeleella taukoa ja lepuuttaen täriseviä näppejään, ja nyt oli jo aamu ja keskustassa liikkui kamalasti ihmisiä. Aikuisilla oli kaikilla jotain muuta mielessä, joten he olivat jatkaneet saaliinsa kuljetusta keskeytymättä. Jalkoja ja käsiä heikotti. Heidän sakkinsa kerhuhuoneelle oli vielä monta korttelia matkaa. Pommi pitäisi saada sinne piiloon äkkiä, ettei sitä vietäisi heiltä. Aikuisille ei kannattanut pommeista kertoa, koska he olivat aina huolissaan räjähdyksistä.

Vaikka Vipen isovehi oli löytänyt mielin määrin hylsyjä ja srapnelleja, näin isoa pommia ei vielä kellään ollut ollut. Ja vielä kun se oli viety Katajanokan sakin nenän alta...

He jatkoivat taas eteenpäin. Lumi oli paksuina valleina jalkakäytävillä, ja vallien päällä kulki hiihtolatu ja nyt heidän kelkansa, joka painoi valleja epäilyttävän raskaana. Ritarihuoneen aukiolla oli poliisiauto, joten heidän oli jatkettava Aleksanterinkatua länteen Senaatintoria kohti päät painuksissa, silmäkulmista ympäristöään tarkkaillen, Vipen takki arvokkaan saaliin peittona. Keskellä korttelia oli lumivalliin rikkoutunut aukko, siitä oli kulkenut autoja valtioneuvoston sisäpihalle. Kun he vetivät kelkan aukon jälkeen taas ylös penkalle, kelkka kallistui vaarallisesti. Takki vierähti pois tumman pommin päältä, pommi liikahti. Kaulaliina, jolla se oli sidottu kelkkaan, piti kuitenkin yhä. Putte ei huomannut mitään, Vippe veti takin takaisin pommin peitoksi.

Senaatintorilta kuului huutoa ja laulua, siellä oli kamalasti ihmisiä. Jo ennen risteystä pojat näkivät ratsupoliisit torin keskellä ja paljon ihmisiä kulkemassa hevosten lomassa. Putte kääntyi katsomaan Vippeen, se näytti pelästyneeltä.

»Pojat!» kuului risteyksestä miehen huuto, joka sai pojat takajaloilleen. Huuto oli liian voimakas, että voisi esittää ettei kuullut, joten he katsoivat miestä hitaasti. Mies oli isien ikäinen, mutta pukeutunut herraskaisesti pitkään uudennäköiseen takkiin ja tummansiniseen lierihattuun. Poskissa oli lihaa, parta oli siististi ajettu. Varmaan jepari.

Tavallaan poikien arvio osui oikeaan, sillä mies olikin eräänlainen jepari. Hän oli valtiollisen poliisin etsivä Hugo Salo.

Hugo Salo vilkaisi mielenosoitusta Senaatintorilla, satoja ihmisiä, joista valtaosalla ylioppilaslakki päässä, ja ratsupoliisien rivistöä heidän edessään. Pohjoisessa Säätytalon edessä oli lisää poliiseja. Hugo kysyi niin tutun kysymyksen: »Mihinkäs pojat on matkalla?»

Pojat vilkaisivat toisiaan. Takiton nosti hitaasti sormensa kohti Säätytaloa ja Kruununhakaa.

»Sinne ei nyt pääse», Hugo sanoi. »Oikeudenkäynti on alkamassa. Kierrätte Kluuvin kautta.»

Viesti sai pojat näyttämään lohduttomilta. Hugo tajusi näiden olevan väsyneitä. Hän käveli poikien viereen ja vilkaisu kelkkaa, jota peitti toisen pojan kelsitakki, jota oli lyhennetty hihat kääntämällä. Satoi hienokseltaan lunta, mutta takki ei ollut luminen.

»Kyllä herra», takiton poika sanoi ja oli vaihtamassa suuntaa.

»Hetkinen», Hugo sanoi. »Miksette ole koulussa?»

»Opettaja sanoi ettei tule kouluun tänään. Kun on se murha», takkiin pukeutunut poika sanoi.

»Mikä on?»

»Oikeusmurha», sanoi toinen, takiton poika. »Syyttömät miehet tuomitaan oikeudessa. Opettaja sanoi. Meillä on vapaa-päivä, oikeasti on», poika jatkoi.

Hugon mielessä kävi kysyä, minkä niminen opettaja tällaisia mielipiteitä kertoi. Tänä aamuna hän oli kuitenkin aivan liian hyvällä tuulella sellaiseen.

Mutta takin hän nosti arveluttavan kelkan päältä.

Komea, solakka lentopommi oli solmittu kelkan päälle ruskealla kaulaliinalla. Kyljestä erottui numero ja kyrilliset kirjaimet. Hugo kopautti sitä rystysellään, aidon tavaran metallisen kumea kolina.

»Saatte vielä tyrän tuosta», hän sanoi.

Vippe ja Putte vilkaisivat taas toisiaan.

»Mistä löytyi?»

Takiton osoitti sormellaan Katajanokan suuntaan. Pojat olivat ehkä kahdeksan, yhdeksän ikäisiä. He odottivat juroina ja väsyneinä.

Reippaita vesseleitähän ne olivat, jos olivat tuon jaksaneet Katajanokalta asti rajjata.

»Tehdäänpä näin», Hugo jatkoi. »Tuossa kulman takana Katarinankadulla on poliiseja katusululla. Viette pommin heille ja kerrotte mistä se löytyi. Sanotte että halusitte varmistaa, että se päättyy poliisille. Eikö niin?»

Pojat nyökkäsivät ja vaihtoivat suuntaa. Hugo katseli perään, kun pojat lähtivät vetämään pommikelkkaansa etelään Katarinankatua kohti, hartiat pettymyksestä laskeutuneina. Hänestä tuntui oikeastaan ikävältä tuottaa reippaille vesseille pettymys ja viedä heiltä noin hieno löytö. Hugo ei epäillyt, etteivätkö pojat tottelisi. Hän näki pojissa itseään, ja niin kauan kun hänen oma isänsä oli elänyt, Hugo Salolla oli ollut tapana kunnioittaa ja totella isäänsä – hän *halusi* totella tätä – ja kun isä oli kuollut Hugon ollessa vielä nuori, isä oli jäänyt auktoriteetiksi, jota vastaan Hugo ei ollut koskaan ehtinyt nousta kapinoimaan. Hän erehtyi luonnostaan luulemaan isän sanan kunnioittamista poikien luontaiseksi ominaisuudeksi, ja joka tapauksessa hänellä oli nyt aivan muuta mielessä tunnistaakseen oman maailmankuvansa sokeita pisteitä.

Hän kääntyi katsomaan mielenosoitusta torilla. Demonstrantit olivat kerääntyneet Suurkirkon portaille, heitä oli jokunen sata. Siististi pukeutuneita nuoria, miehiä pitkälti muttei yksinomaan, heillä ei ollut kylttejä, ikään kuin jo heidän läsnäolonsa riittäisi kertomaan mitä he haluavat. Torilla heitä valvoi pari tusinaa ratsupoliiseja ja saman verran jalkamiehiä, joitakin reporttereita joukossa kameroineen. *Jumala ompi linnamme*, he lauloivat yhtenä joukkona kuorossa.

*... Se vanha vainooja, kavala, kauhea...
on kiivas kiukkuinen ja julma, hirmuinen.*

Muutama sata kumouksellista häirikköä. Yliopistolaisia: laitos kaatoi niiden pehmeisiin nuoriin aivoihin oikeistolaista propa-

gandaansa. No eipä väliä, sen tilanteen he ehtisivät korjaamaan, Hugo mietti tänä aamuna itselleenkin epätavallisen huolettomasti. Tilanne oli ratsupoliisien hallinnassa.

Poliisien johtaja odotti megafoni tanassa, että säikeistö loppuisi.

Jos täytyisikin maa-ilma... nyt valheen enkeleistä

Niin pimeys ei voittoa, kuitenkin saisi meistä.

Ne olkoot raivoissaan... ja syöskööt kiukkuaan.

Nyt valheen vallat on, jo saanut tuomion.

Ne yksi sana kaa-taa...

Vanha nainen seisahtui Hugon viereen seuraamaan tapahtumia. »Hyvä kun puolustavat isänmaan ystäviä», rouva totesi.

»Hyvä rouva», Hugo sanoi. »Oletteko lukenut lehdistä kuvauksia saksalaisten keskitysleireistä?»

Rouva ei odottanut tällaista vastausta eikä sanonut mitään.

»Ettekö ole? Ette ole nähneet kuvia Auschwitzin ruumis-kasoista?» Hugo jatkoi. Hän puhui rauhallisesti ja tarvitsematta kiihkoa – hän osasi asiansa ja hänen moraalinsa oli maadoitunut tukevalle maaperälle: »Eikö teille ole kerrottu, mitä natsit tekivät vangeilleen? Onko teillä käsitystä, kuinka monta ihmistä kuoli yksinomaan Leningradissa, jota Suomi oli natsien mukana piirittämässä? Nämä teidän isänmaan ystäväanne – he voivat tuntua omilta pojilta, mutta ikävä kyllä he olivat aseveljiä natsien kanssa.»

»Tämä mielenosoitus on laitton», poliisi huusi nyt ämyriin. »Hajaantukaa välittömästi.»

Vanha rouva hajaantui pois Hugon luota. Ihmiset liikehtivät rappusilla levottomasti, ratsut astelivat riviin portaiden eteen, jalkaisin kulkevat poliisit muodostivat ketjun, joka sulki portaiden Säätytalon puolen. Heillä oli mustat pamput kädessä. Kasakat tulee, huusi joku.

Poliisi alkoi tyhjentää rappusia. Hugo seurasi kuinka poliisi nousi tummalla ratsullaan ylös portaita ja ihmiset lakosivat karkuun lihaksikkaan raudikon edestä. Hugolla oli omat muis-tonsa ratsupoliisien pampusta. Hän ei jäänyt katselemaan, ei välittänyt verestä muistojaan.

Säätytalon edessä seisojia vain harvakseltaan: mustapukuisia kaupunginpoliiseja siellä täällä, loppuilla oli joko kamera ja pressikortti tai sitten Hugo tunsivat heidät ulkonäöltä Valpon kollegoikseen. Säätytalo oli poikkeuksellisen juhlava rakennus antiikista muistuttavine pylväineen ja veistoksilla koristeltuine päätykolmioineen, jossa Aleksanteri I seisojien keskellä kohottamassa köyhät suomalaiset kansakunnaksi kansakuntien joukkoon. Hugon silmiin koko rakennus oli tsaarinajan reliikki, suomalaiseen tyyliin arkaaisen pompöösi. Snellmanin patsas istui sitä vastapäätä Suomen Pankin edessä raskaalla kivijalustalla, jonka juuressa näkyi yhä lentopommitusten koloja. Järjestyspoliisi pyysi nähdä Hugon henkilöllisyystodistuksen. Hugo olisi kohtaan ollut vuoden työssään, mutta tunsivat yhä ylpeyttä ottaessaan vastaan Valtiollisen poliisin etsiväkortin herättämät arat nyökkäykset.

Säätytalon kiviportaiden edessä aukesi rakennukseen kolme ovea. Oikeanpuoleinen oli merkattu niiden käyttöön, joilla oli valkoinen, keltainen tai ruskea pääsylippu, keskeltä kävisivät harmaat, siniset, punaiset ja vihreät. Vasemmanpuoleinen ovi oli keisarillinen ovi, josta kulkisi vain tasavallan presidentti tuomiolle. Titteleitä kunnioittava protokolla haiskahti mielenosoitukselliselta, mutta pitäkööt mahot kommervenkkinsä. Se ei heitä pelasta.

Sisällä ala-aulassa pöytärivin keskellä istuva järjestyspoliisi vilkaisi rannekellostaan ajan ja merkitsi etsivä Hugo Salon saapuneeksi oikeuden istuntoon klo 9.39. Aulassa tuoksatti kahvinkorvikkeen ja kurkkuvoileivän tuoksu. *Huomio, huomio,*

kajahti kovaaäänisestä raikuva naisääni. *Kaksikymmentä minuuttia oikeudenkäynnin alkuun. Syytetyt ovat matkalla. Pyydetään kaikkia käymään paikoilleen.*

»Salo!» huudettiin rappusilta. Yläkertaan johtavassa porraskäytävässä seisojien etsivä Patu Hautojärvi. Parrunmuotoinen vanha painija tarjosi kolhiintunutta taskumattia kollegalleen.

»Jaa maanantaiaamuna?» Hugo kysyi.

»Ei mikä tahansa maanantai!»

»En halua että Lahja haistaa», Hugo kieltäytyi. Hän seisahti Hautojärven viereen rappusille niin että heitä jouduttiin väistämään. Pullosta löyhähti halvan konjakin haju. Hautojärvi naurahti niin että hänen alapurentainen, ulospäin työntyvä leukansa virnisti vinoon. »Sellanen tampusurimajuri sinulla sitten.»

»Menin lupaamaan. Hän odottaa lastani, olen sen ajan juomatta minäkin.»

»Lasta? No sitä suuremmalla syyllä!» Hautojärvi tarjosi mattoa.

Hugo ravisti päätään. »Hänen entinen heilansa ryyppäsi.»

»Jaa... että kertaalleen pureksittua lihaa?» Hautojärvi sanoi.

Hän otti ryyppyn Hugoa virnuilevasti katsellen ja sulki taskumatinkin, ja silloin Hugo tönäisi häntä. Hautojärvi kaatui kolme askelmaa alas mahalleen aulan kaakeleille. Aulaa vartioivat poliisit valpastuivat heti.

»Pahoittelut ystävänä puolesta», Hugo sanoi ja meni ystävällisesti auttamaan Hautojärven taas jaloilleen. »Kompastui omaan nokkeluuteensa.»

Hautojärvi riuhtaisi pois Hugon kädet, jotka tomuttivat hänen hartioitaan. Hän oli vihainen ja riittävän häijy mies näyttääkseen vihaisena pelottavalta. Ulkoneva leuka työntyi häntä vastaan alahampaat välähtäen. Mutta tänään ei Hugoa pelottanut mikään. Hän taputti miestä toverillisesti käsivarteen: »Olen valmis jättämään tähän sen, että juot virantoimituksessa

ja kompastelet portaissa.» Sitten hän nousi portaat yläkertaan. Hän ohitti porrastasanteella Lex-naisen patsaan äärelle kerään-
tyneet valokuvaajat. Propagandistit: halusivat kuvata syytetyt
sotarikolliset Rouva Oikeuden ja tämän miekan ja vaskileijonan
edessä kuin jonkinlaiset marttyyrit.

Toisen kerroksen avara sali oli jaettu kopeiksi yhä sahajau-
holta tuoksuvilla vaneriseinillä, joiden takaa kuului toimittajien
kirjoituskoneiden nopeaa nakutusta. Hugo katseli salin kattoa
ja etsi johtoja. Tuoreiden johtojen ryväskä vaappui katonrajassa
salin poikki ja sukelsi oikealla olevan huoneen katonrajaan pora-
tusta reiästä sisään. Sieltä hän löysi puhelinkeskuksen. Se oli
rakennettu suureen saliin, jonka kattoa koristivat taivaansinen
keskellä leijuvat pienet kerubit. Varta vasten oikeudenkäyntiä
varten rakennettu puhelinkeskus hoitajattarineen täytti osan
salista, toisen osan rivi vanerisia puhelinkoppeja sekä kuumei-
sesti tupakoivia lehtimiehiä. Hugo kulki kohti vaaleaa naista,
joka istui puhelinkeskuksen äärellä kuulokkeet korvillaan.

Hugo laittoi kämmenensä naisen silmille. Nainen peitti mik-
rofonin pehmeällä kermanvaalealla kädellään.

»Ahaa», nainen sanoi yllättävän tyyneesti ja protestoimatta.
»Katsotaas...» hän jatkoi hitaasti: »Onko se Leksa? Reiska?»

»Kuka», Hugolta pääsi.

»Oi, sehän on herra kenraali!»

»Hauska nainen», Hugo sanoi ironisesti ja irrotti kätensä.
Lahja kääntyi hänen puoleensa hymyillen. Lahja pilaili hänen
kustannuksellaan, mutta Lahja tuskin tiesi, kuinka vähän häntä
nauratti ajatus vieraista miehistä.

»Pöljä», Lahja sanoi. »Anteeksi, se oli vain, no niin. Huumoria.
Mutta pöljä olet kyllä. Kannan lastasi ja kehtaat vielä vihjailla.»

»Keskus? Keskus!» kuului Lahjan kuulokkeista.

»Minun vai jonkin kenraalin lasta», Hugo koetti lähteä vit-
sailuun mukaan. Tällä kertaa hänen sanailutaitonsa ei kuiten-

kaan vakuuttanut. Kilpailu kuvitteellisenkin kenraalin kanssa törkki kuitenkin hänen aran egonsa herkkiä arpia, niitä jotka halusivat näyttää tälle hurmaavalle naiselle, että tämä oli valinnut oikean miehen itselleen: menestyvän, rohkean, urallaan kovaa vauhtia kohti vallan kahvaa kohoavan miehen. Hugo ei tiennyt millaiset sotasankarit olivat Lahjaa riiailleet sotavuosina – halusi ja samalla ei missään nimessä halunnut tietää, samalla lailla kuin ruumiin katsominen ei voi olla vastentahtoisesti kiinnostamatta. Hugo oli istunut sodan lukittuna turvasäilöön kommunistina, ja kivuliaasti hän oli joutunut huomaamaan, että syvimmissään naiset ihailivat sotasankareita, kuolemaa katsoneita ja jakaneita miehiä. Sota natsien rinnalla valkokenraali Mannerheim Verisen johdossa ei vain ollut sota, johon Hugo Salo olisi voinut lähteä.

Hänen rintalastansa alle oli jäänyt kytemään aimo kerä kauraa ja mustasukkaisuutta.

»Justiinsa», Lahja sanoi. »Poika muljahtelee mahassa kuin kuperkeikkaa heittäisi. Niin äkkiväärä on että pakko olla Salo. Että kehtaatkin.»

Hugo painoi kämmenensä Lahjan vienoa vatsakumpua vasten. Kosketus tuntui intiimiltä, Säätöytaloon sopimattomalta ja sitäkin kiihdyttävämmältä.

»Tyttö», Hugo sanoi. Hän oli varma, että vauva olisi tyttö. Hän toivoi tyttöä, pojat tuntuivat vaikeammilta. »Miehelläsi on täyden pääsyn lippu seuraamaan näytöstä.»

»Vaikuttavaa», Lahja sanoi.

»Täysi pääsy kaikkialle», Hugo sanoi ja painautui Lahjan vatsaa vasten.

»Vanhempi etsivä Salo... Aika siloposkinen vielä vanhukseksi.»

»Palveluksessanne, neiti, on mies joka toimittaa kenraaleita tyrmään.»

»Haloo? Keskus!» kuului Lahjan kuulokkeista.

»Neiti, niin», Lahja sanoi. »Ehtiiköhän tehdä naisestaan kunniallisen?»

»Minulla on hyvin kunniaattomat ajatukset juuri nyt», Hugo sanoi ja suuteli Lahjaa. Kuulokkeista kuului huuto: »Auto lähes-tyy jo!»

»Äkkiväärät otteet vanhukseksi», Lahja sanoi, pyyhkäisi huulensa kuivaksi kämmenselkään ja totesi sitten mikrofoniinsa: »Kyllä kyllä, hetkinen.» Hän vilkutti Hugolle sormillaan ja kääntyi takaisin keskuspöydän ääreen. Hugo ryntäsi ikkunan luokse ja tuijotti toisen kerroksen ikkunasta alas kadulle.

Tapahtumia seuraavat ihmiset oli ajettu Säätytalon aukion nurkkiin. Auto liukui etelästä Säätytalon eteen. Ratsupoliisien hevoset, lihakset kiillellen suitun nahkan alta, raskas hengitys huurtuen vilpoisessa marraskuun ilmassa ympäröivät ja saattoivat jättimäistä mustaa koppakuoriaista kuin vanhan maailman saattajat uuden, motorisoidun sodan aikakaudella. Motorisoidun vankeuden. Mustan ratsia-auton katto oli kuhmuinen, auton perässä ajoi kaksi sivuvaunullista moottoripyörää. Poliisit olivat täysmustissa kaikki.

Sieltä tuotiin sotarikollisia.

Poliisiauton ovi avattiin. Ulos astui sivuilleen vilkaisematta laiha mies mustassa kaksirivisessä päällystakissa, liian suuri lakki päässään. Presidentti Ryti näytti niin pieneltä täältä korkealta, pieneltä hauraalta mieheltä. Hitlerin lakeija, Hugo ajatteli, ei kovin vaarallisen näköinen, mutta sellaiset olivat juuri siksi erityisen vaarallisia. Ryti näytti hänestä luontaiselta SS-mieheltä, ei kenttävalmiilta soturilta, vaan jonkin tuhoamisyksikön päälliköltä, joka siirtelee papereita ja papereiden mukana ihmiskoh- taloita tuhoonsa. Suomen tuhoamisyksikön johtajalta. Loput, Rangell, Ramsay, Reinikka, Kukkonen, Kivimäki ja Linkomies seurasivat eleettömän näköisinä. Väinö Tanner nousi mustasta

maijasta viimeisenä vanginvartijoiden ympäröimänä, mies, joka omakätisesti usutti suomalaiset työläiset sotaan työläisten valtiota vastaan, kulki käskijänsä perässä ikuinen paksu sikari tupruten. Lehtimiesten salamavalot leimahtelivat.

Kadunkulkijat riisuiivat päähineensä. Nyt nämä protestit alkoivat jo nakertaa Hugon hyvää mieltä.

Kaiuttimista kaikui ilmoitus: *»Huomio huomio, viimeinen kuulutus, ottakaa paikkanne salissa. Istunto alkaa.»*

Mutta Hugo ei antaisi taantumuksellisten protestien nyt vaihtava. Yhteiskunta vääntyi nopeasti uuteen, oikeudenmukaiseen aikaan, pois sota-ajan saksalaismielisestä fasismista. Hänellä itsellään pyyhki hyvin, hän nousi urallaan, hän oli valtiollisen poliisin vanhempi etsivä, etsiväkortti ja palvelusase, täysi pääsy kaikkialle. Isä saisi olla ylpeä pojastaan, jos vain olisi saanut tämän nähdä. Niin, ja olihan hänellä myös oma asunto, ruokaa ja vaatteita – ja kaupungin viehättävin tyttö, Lahja, joka odotti hänelle lasta.

Hän ehti istuntosalin ylälehtereille ennen syytettyjen saatuetta ja istui varatulle paikalleen kulmassa. Istuntosali oli vanha porvarissäädyn istuntohuone ajalta ennen demokraattista eduskuntarakennusta. Korkeat ikkunat ulos kadulle olivat puoliksi koristelasia, kun taas sodan pommituksissa tuhoutuneet oli korvattu tavallisella lasilla. Hugon tarkka silmä huomasi eron toimivan hienovaraisena demonstraationa.

Sali oli täyteen ahdettu. Reunoilla ihmiset istuivat jo paikalleen, keskellä tummat puutuolit ja pöydät odottivat yhä syytettyjen joukkoa. Tuomaristo istui salin perällä, ja Hugo tunnisti ensimmäisenä sen maallikkojäsenien joukossa istuvan kommunistijohdaja Hertta Kuusisen. Lehdistön ja eduskunnan paikoilta alkoi supina, oikeuden puheenjohtaja vaati nuijallaan hiljaisuutta.

»Kehotan yleisöä välttämään kaikkea, mikä oikeudenkäyntiä voisi häiritä. Onko siellä vahtimestaria paikalla? Olkaa hyvää ja kutsukaa syytetyt oikeuteen.»

Hertalla oli tyytyväinen virne kasvoillaan, kun syytetty kahdeksikko saatettiin saliin. Sodanaikainen presidentti Ryti istuutui ensimmäisenä eturiviin keskelle salia, kunkin miehen viereen istui tämän asianajaja. Miesten takaraivot ja alkavat päivikaljut helottivat yleisölehterille.

Itse istunto alkoi pitkällä litanialla syytettyjen virkatodistuksia ja henkilötietoja. Miehet odottivat tyynen eleettömästi syytteiden kuulemista. Tanner tuhahti ja pyöräytteli päätään kerran, rummutteli sitten paksuilla sormillaan pöytää, Linkomies kääntyi kuiskaamaan jotakin happaman näköisenä vierustoverilleen. Valvontakomission brittiläiset edustajat istuivat korskeissa univormuissaan ja onnistuivat näyttämään samaan aikaan ryhdikkäiltä ja rentoutuneilta. Englannin lähettiläs Selkirk hymyili hyväntahtoisen näköisenä heidän keskellään. Neuvostoliittolaisia oli paikalla enemmän. He eivät kilpaileet imperialistien kanssa univormun täydellisellä istuvuudella, he olivat käytännöllistä, vaatimatonta kansaa. Valvontakomission johtaja, kenraalieversti Andrei Zdanov ei ollut paikalla. Syytettyjen rouvista Hugo tunnisti Gerda Rytin vakavat kasvot, joiden haamunkalpeutta huulipuna tuntui vain korostavan.

Kun syytekirjelmää oltiin lukemassa, Tannerin puolustusasianajaja nousi pystyyn. »Alistan kahden oikeudenjäsenen itsensä harkittavaksi heidän mahdollisuutensa minun päämieheni kohdalla osallistua asian käsittelyyn ja päättämiseen.» Mikrofoni toisti äänen kaiuttimista tänne yleisölehterille asti kuuluvasti. »Tämä niin sanottu sotasyllisyyslaki loukkaa Suomen oikeusjärjestystä ja uhmaa vanhoja, terveitä periaatteita. Mutta se ei silti muutoksia aikaansaavasti vaikuta oikeudenkäyntikaaren kolmannentoista luvun yleisiin, tuomaria ja hänen persoonallista suhdettaan asianosaisiin koskeviin oikeusohjeisiin.»

Mitä se sanoo, kysyi vanha mies Hugon vieressä. Hugollekin lakikieli kävi täydestä työstä, mutta oikeutta solvaava kannanotto ei mennyt häneltä ohi.

»Jotain se kiukuttelee jo», Hugo murahti.

»Niin sitä pittää! Kyllä ne on eri miehiä», mies sanoi tyytyväisenä. Hugosta vanhuksen uhma oli yksinkertaisen poikamaista. Kansa ei aikonut heristää sotamantteleita hevillä harteiltaan. Joko tämä oikeudenkäynti muuttaisi sen tai muutos tulisi kovemman kautta.

Tannerin asianajaja halusi, että Hertta Kuusinen eroaisi oikeudesta, koska hänellä oli Tannerista »subjektiivinen ennakkokäsitys, ennen kuin asia on vielä tutkittukaan». Hugo vilkaisi Kuusista. Viihdyttynyt hymynkare nousi rouvan kasvoille. Tuota naista ei savustettu ulos.

Syytteiden luku ei tuonut prosessille räjähtävää alkua. Syytteissä ei ollut ollenkaan sitä iskevyyttä, millä Neuvostoliitto oli viime vuosikymmenellä omat bandiittinsa oikeusistuimissa tuominut. Täällä ei nimitelty syytettyjä hulluiksi koiriksi, rotiksi ja tuholaisiksi. Ei Hugo sentään venäläissyöttäjän tavoin vaatinut miehiä teloitettavaksi, kunhan varmasti siivotaan kaltereiden taakse, mutta syyttäjä Tarjanteen kuiva, monotoninen lakiteksti tuntui suorastaan hautaavan alleen syytteiden pääkohdat. Ja kuitenkin ne olivat raskauttavaa dynamiittia, kun ne tiivistä: *Sallineet saksalaisten sotavoimien asettumisen maahan; antaneet sodanjulistuksen veroisen toteamuksen Suomen joutumisesta sotaan Neuvostoliiton kanssa; sallineet armeijan ylittää Neuvostoliiton rajat ja vallata sen alueita; katkaisseet Suomen ja Suurbritannian diplomaattiset välit ja aiheuttaneet Suurbritannian sodanjulistuksen.* Ja loput kohdat listasivat lukuisat eri aloitteet ja mahdollisuudet rauhan aikaansaamiseksi, jotka syytetty olivat voitonhimossaan torpanneet.

Kun syytteet oli luettu, Tanner halusi kommentoida. Syytetty olivat kuulemma *antaneet sodanjulistuksen veroisen toteamuksen*

Suomen joutumisesta sotaan Neuvostoliiton kanssa, ilman että Neuvostoliiton sotaliikkeet maan rajoilla olivat silloin tehneet sen välttämättömäksi. »Mutta entäs sotaliikkeet maan rajojen yli?» Tanner äyskähti. »He pommittivat meidän kaupunkjamme!»

Röyhkeys herätti hilpeyttä yleisössä ja sai puheenjohtajan hakkaamaan nuijaansa. Kun hän pian kopautti sitä ensimmäisen päivän päättämiseksi, Hugo laskeutui Säätytalon kahvilaan.

Kahvilaan oli saman tien ehtinyt muodostua jono. Hugon astuessa saliin hänen kenkensä alta kuului rusahdus. Hän katsoi jalkoihinsa ja huomasi liiskanneensa torakan. Sen koukkuiset mustat jalat sätkivät vielä, vaikka kuori oli murskaantunut paljastaen harmaan pehmeän syöpäläisen sisuksen. Talon remonteeraus oli sysinyt ne liikkeelle. Hugo pyyhki kengänpohjansa mattoon ja siirtyi asiakkaiden jonoon aamuisen hyvän tuulensa menettäneenä.

Hän törsäsi sillivoileipään ja kahviin, jonka mainostettiin sisältävän jopa viidesosan oikeaa kahvia. Hän nautti niitä kahvilan reunustalla selkä seinää vasten, kun hänen pystypöytänsä lähestyi tuntematon mies.

»Sopiiko?» mies kysyi, ja Hugo viittasi pöydässä olevan tilaa kahdelle.

Miehen kasvot olivat kohteliaan avoimet, piirteiltään persoonattoman siistit pohjoiseurooppalaisen miehen kasvot. Tummanruskea hiusraja oli vetäytynyt ohimoilta, otsa näytti leveältä ja harkitsevalta. Hän oli pukeutunut harmaaseen flanellipukuun ja tuoksui kölninvedeltä, yhtä aikaa metsänraikkaalta ja savuiselta. Viisissäkymmenissä olevasta miehestä huokui jonkinlainen rauhallinen, miehekäs isällisyys. Hän siemaisi teetä ääneti katse painuksissa.

»Suokaa anteeksi, en voi olla toteamatta. Teillä on tyylikkää kengät», mies sanoi. Hänen suomessaan oli venäläinen aksentti.

Hugon mustat oxford-kengät olivat uudet. Mies jatkoi: »Minä aina sanoin: ihmisen tuntee hänen kengistään. Mutta se oli ennen sotaa. Nyt... paremmat asiat ovat kiven takana.»

Hugo oli kengistään ylpeä, mutta samalla kiusaantuneen tietoinen miten kalliit ja vaikeasti saatavat ne olivat. Hän oli käynyt kenkäkaupassa kahdesti ja näyttänyt jo etsiväkorttiaan ennen kuin myyjä oli löytänyt parin hänen kokoaan. Hän kiitti ja vaihtoi aihetta: »Oletteko ehkä toimittajana täällä?»

Vika ihmisten ammatin kysymisessä oli, että siihen usein vastattiin samalla mitalla. Hugoa ei nyt kuitenkaan vaivaisi paljastaa tälle miehelle työtään. Jos hän oli ylpeä kengistään, työstään vielä enemmän.

»Seuraan oikeudenkäyntiä, mutta en kirjoita lehtiin», mies vastasi ja jatkoi: »Haluaisin nähdä Suomen tuomitsevan sotaliittikkonsa. Se on tapa, jolla maa voi nousta tulevaisuuteen. Saada hyvät välit naapurinsa kanssa.»

»Aivan», Hugo sanoi.

»Teistäkin?»

»Kyllä.»

»Alku ei lupaa hyvää», mies sanoi. »Nuo ministeri Tannerin neuvostovastaiset purkaukset... Tämä ei ole paikka, jossa voi sallia hyökkäykset liittoutuneita kansoja vastaan.»

Tuntui hyvältä olla samaa mieltä tämän miehen kanssa.
»Aivan.»

»Suomihan aloitti sodan», mies totesi.

Hugo ei osannut sanoa mitään.

Hän muisti välirauhan juhannuksen 1941, viimeiset vapaat päivät niin Suomelle kuin hänelle. Hän oli viettämässä juhannusta tovereiden kanssa Vallilassa Keuruunpuiston kallioilla, ilma oli niin lämmin, että he istuivat vielä yölläkin ilman takkia hihat käärittyinä ja katselivat auringon nousevan nopean kumarruksen jälkeen taas esiin idästä. Ja hän muisti sireenien vonkunan,

kuinka sopimattomalta ne kuulostivat talojen katoilla kesken yöttömän yön, miten niitä ei voinut uskoakaan. Väärä hälytys, he nauroivat ja kierrättivät pulloa, kunnes taivaalla alkoivat räjähdellä ilmatorjuntatykkien pyöreät tulikukkaset ja mustat pommikoneet ilmestyivät taivaanrantaan.

»Ette sano mitään», mies totesi. »Oletteko eri mieltä?»

»Kun en sanonut mitään, en sanonut niinkään», Hugo vastasi.
»Jatkakaa toki.»

»Suomi aloitti sodan ottamalla natsien sotavoimat maahansa jo vuonna neljäkymmentä. Ei niin ettemme olisi varoittaneet: jos vieraan maan sotavoimia päästetään maahan, Neuvostoliitto ei jää odottelemaan niiden hyökkäystä Leningradiin tai Murmanskiin.»

»Aivan», Hugo sanoi. Tämän kannalla hän saattoi olla. Niinhän syyttäjäkin oli sanonut. Suomi oli liittoutunut natsien kanssa jo välirauhan syksynä 1940.

»Joten Suomi aloitti sodan», mies totesi. Piti tauon, jäi odottamaan.

»Aivan», Hugo huomasi myöntävänsä.

Tosin nyt hänen mieleensä nousi talvisota, ja sen taisi Neuvostoliitto aloittaa, joskin Mainilan rajaprovokaation jälkeen. Mutta toisaalta, nythän puhuttiin jatkosodasta. Joten hän saattoi myöntää sen.

Hän muisti myös sireenien pitkän monotonisen vongunnan juhannusyössä, jolla ne ilmoittivat, että ilmavaara oli ohi, mutta joka kuulosti vielä hälytystäkin kamalammalta, kuin sen tarkoitus olisi kehottaa valppauteen eikä lepoon. Seuraavana päivänä hallitus antoi radiossa sodanjulistuksen, tai kuten äsken oli ilmaistu, »sodanjulistuksen veroisen ilmoituksen». Suomi soti taas Neuvostoliittoa vastaan, eikä mennyt pitkään, kun tavalliset epäillyt oli taas kerätty kasaan, ja Hugo istui muiden julkikommunistien kanssa turvasäilössä,

ensin Sörnäisten vankilassa, sitten sotavuosien kiertueella eri vankileireillä...

»Olette samaa mieltä?» mies sanoi kysyvästi. Ystävällisesti.

Hugo tunsi halua olla samaa mieltä isällisen miehen kanssa. Hugo muisti tulipalot, jotka eivät näyttäneet miltään nousevan kesääuringon kajossa, mutta haisivat palaneilta kodeilta. Mutta Suomi oli siinä vaiheessa jo liittoutunut natsistien kanssa, niin selitettiin juuri äsken oikeudessa. Joten pommitus oli Neuvostoliiton ymmärrettävää itsepuolustusta.

»Suomi aloitti sodan», Hugo sanoi. »Sen johtajat saavat mak-saa aggressiostaan.»

»Olen Jevgenov. Valvontakomissiosta. Emme ole tavanneet.»

»Salo», Hugo tarttui miehen tarjoamaan käteen.

»Tunnen teidät silti», Jevgenov sanoi. »Kiinnostava tausta. Isänne oli... sosialidemokraatti», Jevgenov tiputti sen painavasti, raskauttavasti kuin syytteen.

»Ja puolusti kommunistia oikeudessa ja maksoi siitä hengellään», Hugo sanoi isänsä puolustukseksi.

»Pikkuveli on kommunisti ja isovelji mannerheimiläinen sotilas, oikea moneen kertaan palkittu sotasankari...»

»Minulla ei ole yhteyttä veljeeni», hän sanoi.

»Eikö enää?»

»En vastaa hänestä enkä puolustele häntä.»

Jevgenov siemaisi teensä loppuun ja kysyi: »Puhutteko te kieliä?»

»*Ja izutshaju russki jazyk*», Hugo kertoi. »Käyn kursseilla iltaisin. Opiskelen myös Leninin ja Stalinin teoksia alkukielellä.»

»Se on tulevaisuuden kieli.» Jevgenov laski teemukinsa pöydälle ja nyökäytti pienesti hyvästiksi: »*Otshen priyatno, tovarishtsh Salo*.» Hän jätti jälkeensä kölninveden miehisen metsäisen hajun ja hämmentyneen toveri Salon.

Kun Hugo Salo kulki eteisaulaan poistuaakseen Säätötalolta, hän äkkiä tunki käsivarren kouraisevan olkansa yli ja vetävän hänet otteeseensa. Miehen viinalta haiseva hengitys huohotti lähes hänen poskeaan vasten.

»No, Salo? Vieläkö meinaat saatana tuuppia?»

Hautojärvi oli liian vahva mies hänelle.

»Väännä vain täällä niin lennät selliin.»

Hautojärvi päästi Hugosta irti, painui ovesta ulos ennen häntä. He seisoivat kadulla Säätötalon porrastasanteella. Luminen katu oli tyhjä lukuun ottamatta viimeisiä järjestyspoliiseja, apean Snellmanin pään päällä oli vitivalkoinen tupee. Ilmassa oli sinisyyttä, joka edelsi auringon laskeutumista. Hämärään ei olisi tuntiakaan.

»Salo», Hautojärvi sanoi vetäessään hansikkaita käsiinsä. Hugo oli jo lähteä pois välittämättä miehestä enempää, kun tämä jatkoi: »Tunnetko hyvinkin Jevgenovin?»

»Tuli esittäytymään», Hugo sanoi kääntyen vain puolihuolimattomasti Hautojärven puoleen. »Miten niin.»

»Tiedätkö kuka hän on?»

Hugo pyöräytti päätään.

»En, ka, ge, be...» Hautojärvi kuiskasi dramaattisesti. Hän työnsi hatun päähänsä ja asteli kiviraput alas kadulle vikkellästi, kääntyi vielä Hugon puoleen ja huudahti:

»Tästä se alkaa! Puhdistus!»

Siinä seistessään Hugo tunki äkkiä olevansa Suomen valtiollisen poliisin etsivänä kuitenkin vielä melko pieni sintti meressä, joka olikin auennut juuri valtamereksi. NKGB, Neuvostoliiton mahtava salainen poliisi... Jevgenov pelaa isojen miesten sarjassa, kaikkein isoimpien. Ja sellaiseen mieheen hän taisi juuri tehdä hyvän vaikutuksen.

TRILLERI SUOMESTA KYLMÄN SODAN PELILAUDALLA

Joulu 1945. Neuvostoliitto haluaa tuomita Suomen sodanaikaisen johdon sotarikollisina. Tätä varten he tarvitsevat oikeussaliin avaintodistajaksi natsikenraalin. Kommunistisen Valtiollisen poliisin etsivä Hugo Salo lähtee noutamaan todistajaa Moskovasta. Matkalla hänelle paljastuu neuvostojärjestelmän ja kansainvälisen vakoilun todelliset kasvot.

Hugon poissa ollessa venäläiset kiristävät hänen raskaana olevaa naisystäväänsä Lahjaa. Salot sekaantuvat kylmän sodan raakaan avauspeliin, jossa pöydällä on presidentti Mannerheimin päänahka ja lopulta Suomen itsenäisyys.

Joonas Konstig kirjoittaa Suomen räjähdysherkistä vuosista historiallisen tarkasti ja viihdyttävästi.

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-48041-0